

USTAVNA REFORMA I REVIZIJA ARHIVSKOG ZAKONODAVSTVA SR HRVATSKE (I)

Bernard Stulli

Nakon što je još 1969. god. Sabor SR Hrvatske inicirao rad na »reviziji i kodifikaciji« zakonodavstva (»Narodne novine SRH«, br. 23-1969) uskoro je i Republički sekretarijat za prosvjetu i fizičku kulturu svojim raspisom od 12. XI 1969. pozvao sve zainteresirane, da što aktivnije i operativnije pristupe tom radu. Odmah je naglašeno kako treba voditi računa: da će predstojećom revizijom biti obuhvaćena »cjelokupna savezna, republička i općinska zakonodavna djelatnost«, i to »ne samo s ciljem usklađenja« zakonskih odredaba s ustavnim amandmanima, već i »otklanjanja uočenih nedostataka u postojećim propisima, kao što su uklanjanje suvišnih odredaba, nesuglasnosti i proturječnosti, popunjavanje praznina«, »iznalazjenje boljih i adekvatnijih zakonskih rješenja«. Već i samo izvanredno značenje ustavne reforme, koja još nije završena dovoljno ukazuje da je riječ o temeljitoj reviziji, a ne samo o izvjesnom »usklađivanju«. S druge strane, i analiza prakse u proteklom razdoblju, govori o stvarnoj potrebi »iznalazjenja boljih i adekvatnijih rješenja«. Odnosi se to na sve djelatnosti u našoj zemlji, pa tako i na arhivsku i na zakonodavstvo kojom je ta djelatnost normirana.

Pristupajući ovom važnom i složenom poslu neophodno je da vodimo računa ne samo o već spomenutom izvanrednom značenju ustavne reforme, već i o onom posebnom obilježju što ga ima njena sadašnja faza. Ukratko bi se to obilježje moglo okarakterizirati zahtjevom: zakonsku intervenciju podrediti samoupravnom dogovoru. Zapravo je to jedna od suštinskih smjernica čitavog procesa razvitka samoupravljanja u našoj zemlji, od njegova početka, ali joj je u ovoj sadašnjoj fazi ustavne reforme daje posebno mjesto. To znači potrebu naročite pornje i odgovornosti pri ostvarenju revizije zakonodavstva. Ponajprije u pravcu uvažavanja svih specifičnosti svake pojedine djelatnosti pri izradi normativnog sustava za svaku od njih. Dakle, izbjeci opasnost kabinetskog apstraktnog uopćavanja i navlačenja apriorno skrojenog normativnog ruha na takva uopćenja, tjerajući kabinetske teze do apsurdna i postavljajući ponekad teške zapreke stvaralačkom radu — čega nije bilo lišeno naše zakonodavstvo u prošlosti. Uz to, treba uvažavati i konkretne dru-

štvene potrebe u razvitku svake pojedine djelatnosti, a naročito: njihovu specijalizaciju i racionalizaciju. Bez ovakvih konkretizacija ponavljale bi nam se slabosti: da nasuprot divnim načelnim formulacijama u ustavu i zakonima stoje počesto ispodprosječna praktična ostvarenja. Taj rasporak moramo ukloniti. Iznevjerili bismo ono najvrednije, ono najhumanije i najprogresivnije u samoupravljanju, kada to samoupravljanje ne bismo dogradili u znaku borbe protiv navedenih slabosti.

Dosljedno spomenutoj širini i temeljitosti, značaju i zadacima reformnog i revizionog zahvata, razmotrit ćemo ovom prigodom neka načelna pitanja našeg arhivskog zakonodavstva, usredotočivši pažnju na: 1) objekt zaštite; 2) svrhu zaštite; 3) načela zaštite; 4) organske cjeline arhivske građe i 5) mjesto revidiranog arhivskog zakona.

1. Objekt zaštite

Kako najpotpunije i najadekvatnije precizirati objekt zaštite u jednom zakonu o zaštiti arhivske građe i arhivima, to je bilo jedno od osnovnih pitanja koje smo razmatrali i prije deset godina prigodom priprema i donošenja prvog takvog zakona u SR Hrvatskoj¹. Danas, prigodom revizije arhivskog zakonodavstva, mogli bismo, teoretski uzevši, obnoviti diskusiju o svim načelnim pitanjima koja se tu javljaju kao npr.: Što je arhivska građa? Kojim bi se najpogodnijim terminom obuhvatila arhivska građa u nastajanju? Da li je svrsishodnije definicije za oba termina uopćiti, odnosno da li treba u zakon unositi njihove definicije? itd.

Čini nam se, da nema potrebe obnavljanja takvih diskusija. Kod donošenja zakona 1962. god. bilo je dovoljno iscrpnih diskusija, a dovoljno je izneseno i argumenata za definiranje kako »arhivske građe« tako i »registraturne građe« u zakonskom tekstu. Isto tako smo i u stručnoj literaturi dovoljno objasnili sva relevantna pitanja vezana uz ovaj problem².

Kolikogod su s teoretskog gledišta uvijek zanimljive rasprave o spomenutim definicijama, te bi bilo korisno da se na njih navraćamo radi unapređenja arhivističke teorije, mišljenja smo, da se u ovom času ne možemo upuštati u takve rasprave. Poglavitno stoga, što rad na reviziji zakonodavstva moramo ekspeditivno obaviti, a u kompleksu te revizije imamo razmjerno mnogo drugih važnijih i aktualnijih pitanja koja treba temeljito raspraviti. Umjesto teoretskog razmatranja mnogo je važnije praktično pitanje, koje bismo postavili i formulirali ovako: Da li su se u praksi službe zaštite arhivske građe kroz proteklih deset godina uočile neke slabosti i poteškoće, što se mogu svesti, u bilo kojem vidu, na nepotpunost ili neadekvatnost onakvih definicija »arhivske građe« i »registraturne građe« kakve je definicije sadržavao Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima iz god. 1962? Ni kroz proteklih deset godina postojanja

¹ Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima (Narodne novine SR Hrvatske, br. 41, Zagreb 18. X 1962).

² B. Stulli, »Arhivska građa« u novom arhivskom zakonodavstvu SR Hrvatske (Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci, sv. X, Rijeka 1964—1965), posebno str. 294—308; B. Stulli, Osnovni principi novog arhivskog zakonodavstva u SR Hrvatskoj (Arhivski vjesnik, sv. VII—VIII, Zagreb 1964—1965), str. 342—343.

tog Zakona, a niti na savjetovanju u Zadru³, na kojemu je rekapitulirano desetgodišnje iskustvo, nisu iznesene takve slabosti i poteškoće. Prema tome, mogli bismo zaključiti da de lege ferenda nije potrebno mijenjati definicije sadržane u čl. 2 citiranog Zakona⁴. To bi doprinijelo i stabilnosti pravnog sistema zaštite, kojemu svakako ne odgovara promjena temeljnih termina i definicija, kao što su baš ove iz čl. 2 Zakona, pogotovo kada su potvrđene desetgodišnjom praksom. Shvaćajući i naglašavajući potrebu takvog kontinuiteta, savjetovanje u Zadru je ipak dalo sugestiju, da se razmisli o mogućnosti zamjene termina »registraturna građa« s terminom »arhivska građa u nastajanju«⁵. Obrazloženje tome je razložno argumentirano. Naime, »registraturna građa« jest tek jedan dio arhivske građe u nastajanju, a ova građa mora biti u cjelini obuhvaćena. Ova nam je činjenica bila naravno poznata i prije deset godina prigodom donošenja Zakona, no, u pomanjkanju boljeg tada smo se ipak odlučili za termin »registraturna građa«. Praksa je međutim pokazala potrebu da postoji termin kojim se obilježava građa koja nastaje radom baš samih registratura, pa je po tom potreban poseban termin za oznaku cjeline koja ne obuhvata samo građu nastalu radom registratura, već i onu nastalu radom ostalih tvoraca građe, dakle, svu — arhivsku građu u nastajanju. Da bi se pak jasnije, i u zakonu, naglasila organska veza te cjeline s »arhivskom građom«, odlučeno je, da bi najpogodniji termin za spomenutu cjelinu bio: »arhivska građa u nastajanju«. Dakle, dosadašnji termin »arhivska građa« ostaje nepromijenjen, a umjesto termina »registraturna građa« uveo bi se termin: »arhivska građa u nastajanju«.

Smatramo da su navedeni prijedlozi i argumenti umjesni i opravdani, da ne ugrožavaju stabilnost pravnog sistema zaštite, pa da bi se mogli usvojiti u postupku revizije Zakona. To bi bila prva izmjena u postojećem zakonskom tekstu vezana uz čl. 2 Zakona.

Druga potrebna izmjena, točnije dopuna, postojećem tekstu proizlazi iz prakse dosadašnje primjene Zakona. Odnosi se na pitanje: u slučaju dvojbe, tko utvrđuje da li se radi o arhivskoj građi, odnosno o arhiv-

³ Na inicijativu Društva arhivskih radnika Hrvatske i Saveza društava arhivskih radnika Jugoslavije održano je 5. V 1971. u Zadru savjetovanje sa svrhom međurepubličke razmjene mišljenja o reviziji republičkih arhivskih zakonodavstava. Učestvovali su članovi komisija za reviziju arhivskog zakonodavstva iz svih republika SFRJ. U nastavku citiramo ga skraćeno: Savjetovanje u Zadru.

⁴ Tekst ovog čl. 2 ostao je isti od objavljivanja Zakona 18. X 1962. do danas. Izmjene i dopune Zakona (Narodne novine SR Hrvatske, br. 15, Zagreb 20. IV 1965) izazvane ustavnim reformom od 1963. god. nisu dirale tekst čl. 2. Vidi prečišćeni tekst Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima (Narodne novine SR Hrvatske, br. 31, Zagreb 29. VII 1965). Jedino, kako smo već ranije upozorili, treba voditi računa, da se pri štampanju prečišćenog teksta u Narodnim novinama potkrala pogreška u onom dijelu teksta čl. 2 koji glasi: ... »za historiju i druge naučne oblasti, za kulturu, za opće i druge društvene potrebe«, jer, ispravan tekst treba da glasi ovako: ... »za historiju i druge naučne oblasti, za kulturu uopće i druge društvene potrebe!»

Treba još spomenuti da su definicije iz čl. 2 hrvatskog arhivskog zakona iz god. 1962. bile osnova po kojoj su izrađene formulacije o »arhivskoj građi« i o »registraturnom materijalu« u saveznom Općem zakonu o arhivskoj građi (Službeni list SFRJ, br. 48, Beograd 9. XII 1964) i baš njegovim čl. 1 i 3. Vidi i usporedi navedene tekstove. Autor ovih redaka je sudjelovao kod izrade jednih i drugih tekstova.

⁵ Na savjetovanju u Zadru bilo je izneseno više mišljenja, tako: da se u Zakonu ostavi samo pojam arhivske građe; da se uvedu novi termini i to »arhivska dokumentacija« i »arhivski materijal«; da se samo umjesto »registraturni materijal« uvede termin »arhivski materijal«. Prevladalo je mišljenje da bez velike potrebe ne treba mijenjati postojeće termine, time što bi se umjesto »registraturni materijal« mogao upotrebiti adekvatniji termin kao što je npr. »arhivska građa u nastajanju«.

skoj građi u nastajanju? Praksa primjene pravnog režima zaštite pokazala je tendenciju raznih faktora da se meritorno izjašnjavaju i ocjenjuju, da li je u konkretnom slučaju bila u pitanju navedena građa ili nije. Sve to usprkos zakonskoj normi iz čl. 57 kojom se određuje, da Arhivski savjet Hrvatske: »odlučuje koji dokumentarni materijal ima svojstvo arhivske građe«⁶. Kakve je i kolike zapreke ovo uzrokovalo za provedbu Zakona, a posebno za primjenu njegovih sankcija, dovoljno je poznato. Najčešća je bila pojava, da suci za prekršaje odbijaju prijave nadležnih arhivskih ustanova uz motivaciju: »kako nije utvrđeno da se radilo baš o arhivskoj građi«.

Navedenu pojavu ne možemo svesti samo na poznati bagatelizirajući odnos prema zaštiti arhivske građe, već je očita potreba i bolje razrađenosti odnosnih zakonskih normi.

U prvom redu potrebno je da revidirana norma jasno obuhvati kako arhivsku građu, tako i arhivsku građu u nastajanju. Zatim, izričito bi zakonskom normom moralo biti propisano, da su samo arhivske ustanove, kao stručne ustanove i kvalificirane zato, mjerodavne da meritorno utvrđuju i ocjenjuju o kakvoj je građi odnosno dokumentarnom materijalu riječ. Umjesto njih nipošto to ne mogu da čine drugi faktori, pa ni organi gonjenja ili pravosuđa. U slučaju prigovora protiv utvrđenja i odluke nadležne arhivske ustanove, konačna bi odluka morala pripadati Arhivskom savjetu Hrvatske.

Ovim bi bile iscrpljene naše primjedbe u vezi boljeg i adekvatnijeg preciziranja objekta zaštite s gledišta normi samog Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivama. Međutim, problem je širi i ne može se ograničiti samo na taj Zakon.

Sasvim je razumljivo da niz fundamentalnih pitanja, zajedničkih zaštiti cjelokupne spomeničke baštine, koje je arhivska građa tek jedan dio, mora dobiti što usklađenija rješenja u specijaliziranim zakonima za zaštitu pojedinih dijelova spomeničkog blaga, kako bi se postigao efikasan sistem zaštite cjelokupnog spomeničkog fundusa i svakog njegova dijela.

Riječ je dakako o srodnim zakonima kojima se regulira zaštita i čuvanje bibliotečne građe i muzejske građe. Kako je dobro poznato, u odnosnim postojećim zakonima obje su vrste građe sasvim uopćeno obilježene, bez detaljnijeg definiranja⁷. S druge strane, praksa bibliotečne i

⁶ Zakon o zaštiti arhivske građe i arhivima. Prečišćeni tekst (Narodne novine SR Hrvatske, br. 31, Zagreb 29. VII 1965). Svi citati i navodi iz hrvatskog arhivskog zakona, koji slijede u ovoj raspravi, odnose se na ovaj prečišćeni tekst objavljen 1965. godine.

Citirani čl. 57 predviđen je zapravo za slučajeve dvojbe ili spora. Temeljnu pak operativnu normu sadrži čl. 20 st. 3 gdje se kaže: »Nadležni arhiv ustanovljuje koja se registraturna građa neće odabirati niti prenijeti u arhiv na čuvanje kao arhivska građa«.

⁷ Vidi tekstove odgovarajućih zakona. Tako:

U Zakonu o bibliotekama uopćeno se govori: »knjige i drugi bibliotečni materijal« (čl. 1, 2, 7, 9 i 11) kako u cit. općim odredbama, tako i u članovima posebnih odredaba koje slijede. Negdje se kaže samo »knjižni fond« (čl. 19), a ponegdje opet samo »bibliotečni materijal« (čl. 22 i 43), ili pak »časopisi, knjige i drugi bibliotečni materijal« (čl. 46).

U čl. 48 st. 2 propisuje se: »Na bibliotečni materijal koji ima svojstvo arhivskog materijala primjenjuju se i propisi o arhivskom materijalu«. Tek na kraju Zakona, gdje se regulira pitanje »obaveznih primjeraka«, precizira se što je to »štampana ili na drugi način umnožena stvar«, pa se u čl. 54 propisuje: »Pod štampanim stvarima u smislu ovog Zakona razumijevaju se sve publikacije (knjige, brošure, skripta, separati, časopisi, novine, geografske karte, muzička izdanja, katalozi, programi, razglednice, plakati) i njihovi dodaci (grafikoni, tabele, obrasci i slično) umnožene tehničkim sredstvima

muzejske službe i kroz proteklih desetak godina bila je još uvijek karakteristična po djelomičnoj prisutnosti starih tendencija, da se dio arhivske građe sabire i čuva u bibliotekama i u muzejima. O tome, kao i o pitanjima granične građe između arhivske s jedne, a bibliotečne i muzejske s druge strane, bilo je izvjesnih razgovora i dogovora među odnosnim stručnim ustanovama i službama, pa i odluka i preporuka nadležnih organa, ali s razmjerno vrlo malo konkretnih praktičnih rezultata. I bibliotečnoj i muzejskoj službi kao da je odgovaralo neriješeno stanje, koje im je olakšavalo zahvatanje u dijelove arhivske građe. I ne samo to. Već u počecima sadašnjega rada na reviziji zakonodavstva ima znakova da nastupaju korakom dalje, pa neki njihovi predstavnici traže, da im se pro futuro i zakonski omogući takvo zahvatanje. Na zadarskom savjetovanju se pokazalo, da su i u redovima arhivskih radnika dobili, iako samo jedan glas, koji je pledirao čak i za to, da u revidiranom zakonodavstvu organi zaštite arhivske građe ne budu samo arhivske ustanove, već i muzeji i biblioteke⁸. Ne mislimo ovdje pobijati apsurdnost takve teze, niti stvarne razloge njenom iznošenju. Već smo o tome dosta rekli dosada i napisali⁹, odražavajući mišljenje ogromne većine ozbiljnih arhivskih radnika, i ne samo onih iz SR Hrvatske. Ono što moramo učiniti, to je da u postupku revizije zakonodavstva odlučno insistiramo, kako bi se ne samo u zakonu o arhivima, nego i u zakonima o bibliotekama i o muzejima točno precizirao objekt zaštite svake od tih službi, kako bi se izbjegli nepotrebni nesporazumi između njih, pa da one što skladnije i efikasnije zajednički djeluju na zaštiti cjeline hrvatskog spomeničkog fonda. Efikasna zaštita te cjeline nemoguća je bez pravilne podjele rada između navedenih triju službi, dakle i bez pravilnog preciziranja objekta zaštite o kojemu vodi brigu svaka od tih službi pojedinačno. Realna i stvarno već dogovorena, ali neprovedena, osnova razgraničenja među njima postoji¹⁰, kako općenito tako i za poseban slučaj »spomeničkih cjelina«, pa je treba u revidiranom zakonodavstvu i primijeniti. Nadmetanju i svojtanju treba da ustupi mjesto zajednički rad na dovršenju evidencije spomeničkog blaga. Tu je težište problema. Prošlo je 25 godina od oslobođenja zemlje, a ta evidencija nije još ni izdaleka dovršena, iako predstavlja bitni temelj za svaku iole ozbiljniju politiku zaštite. Kad je riječ o evidentiranju arhivske građe, onda treba reći da je uz crkvene arhive najveći dio nedovršenog posla baš na evidenciji arhivske građe u muzejima i bibliotekama, građe koju muzejski i bibliotečni radnici ne mogu, ne znaju ili neće da evidentiraju, a neće ni da je predadu

(strojevima, litografijom, cinkografijom, ili na drugi tehnički način), bez obzira da li su namijenjeni prodaji odnosno raspačavanju«. U čl. 57. dodaju se obaveznim primjercima i »gramofonske ploče«. Vidi: Zakon o bibliotekama, prečišćeni tekst (»Narodne novine SRH«, br. 8, Zagreb 4. III 1965).

U načelnim odredbama Zakona o muzejima uopćenost je osobito izrazita. Tako njegov čl. 2 propisuje: »Zadaci su muzeja da sistematski skupljaju, čuvaju, sređuju, proučavaju, naučno obrađuju i izlažu predmete i zbirke predmeta značajne za kulturu, prosvjetu i nauku (muzejsku građu)«. . . Ova se do krajnosti uopćena formulacija tek u najgrubljim konturama ponešto konkretizira u čl. 6. gdje je riječ o vrstama muzeja, te u čl. 30 koji govori o pribavljanju muzejske građe. I to je sve. Vidi: Zakon o muzejima, prečišćeni tekst (»Narodne novine SRH«, br. 19, Zagreb 13. V 1965).

⁸ Diskusija Dr I. Beuca.

⁹ B. Stulli, »Arhivska građa« u novom arh. zakonodavstvu . . . str. 352 i sljedeće.

¹⁰ B. Stulli, Osnovni principi . . . str. 356. Posebno se misli na »Preporuku o razgraničenju građe između arhiva, biblioteka i muzeja«, donesenu od ondašnjeg Savjeta za kulturu i nauku NR Hrvatske pod br. 3152/1-1960.

arhivskim ustanovama! Energiju, vrijeme i financijska sredstva treba prvenstveno trošiti na dovršenje tog fundamentalnog i najodgovornijeg posla, a brigu o arhivskoj građi ostaviti arhivskim ustanovama, koje su dovoljno dokazale svoju sposobnost da se brinu o njenoj zaštiti.

2. Svrha zaštite

U postojećem Zakonu, i baš njegovu čl. 3, svrha zaštite arhivske građe je suviše sumarno naznačena. Iskustvo vršenja arhivske službe, pa i iskustvo desetgodišnje primjene novog arhivskog zakonodavstva u Hrvatskoj pokazalo je i stalno pokazuje, da svrhu zaštite treba ne samo kontinuirano, te sve novijim i efikasnijim sredstvima popularizirati u javnosti, već da je neophodno tu svrhu i u zakonskom tekstu detaljnije razraditi, specificirajući sve njene važnije komponente i aspekte. U revidiranom zakonskom tekstu trebalo bi o tome voditi računa, a mislimo, da bi takva razrada i specifikacija morala istaći:

- fundamentalni karakter arhivske građe, nastale radom prošlih i sadašnje generacije, namijenjene sadašnjoj i budućim generacijama; pružajući svjedočanstvo o cjelini narodnog života, ona je potrebna cjelokupnoj znanosti i kulturi uopće — po čemu ima fundamentalni karakter i po čemu je arhivska građa nacionalno dobro od posebnog društvenog interesa, pa mora biti na brizi cijele nacionalne zajednice radi njenih obaveza prema takvim dobrima;
- ulogu arhivske građe u zaštiti društvenih — državnih interesa u njihovu kontinuitetu; jer, ona nije samo imala kroz vjekove tu ulogu, nego je po svojoj prirodi ima i danas i imat će je konstantno u budućnosti;
- ulogu arhivske građe u zaštiti osobnih prava građana, što također nije bila samo vjekovna njena uloga, već ta funkcija biva to izrazitija što određeni društveno-politički sistem više uvažava i poštuje osobna prava građana;
- značenje arhivske građe za znanstvena istraživanja;
- značenje arhivske građe za općekulturne i prosvjetne potrebe.

Ukratko, potrebno je specificirati interese zbog kojih treba vršiti zaštitu arhivske građe. Praksa nalaže takvu specifikaciju. Revidirani zakon ne može poći od pretpostavke kao da se sve gornje komponente podrazumijevaju, pa da ih ne treba razčlaniti, te da je dovoljna sintetska-sumarna naznaka svrhe zaštite. Interese treba konkretizirati, fiksirajući i interese grupe. Sve to zbog širih razloga, a posebno i zato, što će u našem novom društveno-političkom sistemu »*interesne zajednice*« imati važnu ulogu naročito u osiguravanju potrebnih materijalno-financijskih sredstava¹¹.

¹¹ Nešto o tome vidi u: I. Kraljević, Ustavni i zakonski problemi radnih organizacija koje obavljaju poslove ili djelatnost od posebnog društvenog interesa (»Naša zakonitost«, br. 2, Zagreb 1971), str. 97.

Konačno: iz dobro fiksirane svrhe, i načela, zaštite arhivske građe proizaći će jasnije i konkretnije zadaci službe zaštite te građe, a prema svrsi i zadacima trebalo bi u revidiranom Zakonu pravilnije nego li dosada odrediti i status arhivske službe.

3. Načela zaštite

S gledišta postojećeg Zakona sve ono što je rečeno za »svrhu zaštite« vrijedi i za načela zaštite tj. i načela su u tom Zakonu sasvim sumarno utvrđena, i to kako u čl. 6 koji govori isključivo o njima, tako i u slijedećim članovima gdje je detaljnije o njima riječ. Dakle, u revidiranom Zakonu moramo nastojati da i načela što potpunije i bolje specificiramo. Mišljenja smo da bi kroz takvo specificiranje trebalo svakako naglasiti:

- princip potpunosti zaštite, po kojemu *sva* građa, na *čitavom* području Republike, mora biti zaštićena;
- princip organskih cjelina arhivske građe, po kojemu se građa mora čuvati u svojim organskim cjelinama, po provenijenciji, kako će se to potanko objasniti pod t. 4;
- princip trajnosti — kontinuiteta zaštite, a to znači da se zaštita vrši bez prekida i zastoja, koji mogu nanijeti štete, po pravilu nenadoknadive;
- princip obaveznog nadzora nad arhivskom građom u nastajanju;
- princip materijalnog integriteta, koji znači osiguranje građe od oštećenja ili uništenja;
- princip normiranog odabiranja i izlučivanja arhivske građe u nastajanju;
- princip središtenosti građe, kao jedan od primarnih elemenata identifikacije objekta zaštite;
- princip valorizacije i kategorizacije kao drugi bitan element identifikacije, kao princip koji omogućuje zaštitu onog dokumentarnog materijala koji zaista predstavlja arhivsku građu, a ujedno ukazuje na prioritet primjene zaštitnih mjera;
- princip inventarizacije, kao treći bitan element identifikacije i osnova za zaštitu društvene imovine i nacionalnog dobra, što ga predstavlja arhivska građa;
- princip provođenja preventivnih sigurnosnih mjera, a koje mjere treba detaljnije zakonski normirati;
- princip provođenja sigurnosnih mjera u slučajevima izvanrednih opasnosti, aplicirajući opće propise o tim mjerama na arhivsku građu;
- princip pristupačnosti — javnosti arhivske građe, kao faktor osnovne funkcije građe tj. njenog korištenja;
- princip određenih zakonskih ograničenja pristupačnosti zbog zaštite društvenih i osobnih interesa;
- princip nacionalnog arhivskog dokumentaciono-informativnog centra, organski vezanog uz opći sistem informatike SR Hrvatske;

- princip obavezne i organizirane službe zaštite arhivske građe, i u njenom sklopu postojanje: specijaliziranih stručnih ustanova, koje raspolažu zakonom određenim profilom stručnih i znanstvenih radnika, a koje su ustanove materijalno-financijski nezavisne od imalaca arhivske građe u nastajanju i od imalaca arhivske građe; studijskog centra za unapređenje sistema zaštite;
- princip zakonskog normiranja obaveza svih imalaca arhivske građe, dakle, i samih arhivskih ustanova.

Moglo bi se možda javiti mišljenje da je dovoljno u posebnom dijelu Zakona razraditi ove principe, a da nije toliko važno da se oni načelno preciziraju i sistematiziraju i u uvodnim načelnim — općim odredbama Zakona. To prije svega ne bi bilo logično, jer odredbe posebnog dijela moraju imati uporište u principima jasno preciziranim i izrečenim u općem dijelu Zakona. Nadalje Zakon mora odražavati postignuti razvitak arhivske djelatnosti, a ujedno sadržavati i osnovu za poželjni daljnji njen razvitak, za daljnje usavršavanje sistema zaštite. Dakle, i sistematiku starog Zakona treba usavršiti. Opće su odredbe starog Zakona suviše krojene po Zakonu o zaštiti spomenika kulture, i u ovom arhivskom i u drugim specijalnim zakonima, a bez dovoljno specifičnosti koje traži priroda pojedinih vrsti spomeničkog blaga. Sada je prilika da se to u revidiranom Zakonu ispravi. Konačno, s praktične strane gledišta treba reći, da u protekloj praksi nisu izostale tendencije, da se dovoljnom zaštitom proglasi i golo, više-manje dobro, čuvanje arhivske građe. Treba dakle sistematično izložiti načela zaštite na jednom mjestu, kako bi se detalji u posebnom dijelu Zakona bolje razradili, pa odatle jasnije proistekli zadaci službe zaštite, te da jasno proizađe što sve mora obuhvatiti tzv. »osnovna djelatnost« zaštite arhivske građe.

4. Organske cjeline arhivske građe

Principi organskih cjelina arhivske građe predstavljaju, kako je dobro poznato, ne samo teoretski već naročito baš i praktički prevažno pitanje. Sumirajući njihove praktične aspekte mogli bismo im istaći važnost: a) za pravilnu stručnu obradu arhivske građe; b) za pružanje potpunije i racionalnije usluge korisnicima; c) za pravilnu provedbu potrebne razmjene građe među arhivskim ustanovama i d) za reguliranje prometa građom koja je u građanskom vlasništvu, te za pravilniju raspodjelu građe stečenju restitucijom.

U načelnim odredbama starog Zakona izrično je i posebno normiran samo princip integralnosti pojedinačnih arhivskih fondova i zbirki (čl. 5). Iz posebnih odredbi istoga Zakona, i baš iz čl. 37, logički proizlazi obaveza poštivanja kako principa nacionalne arhivske cjeline, tako i principa regionalnih arhivskih cjelina. U svijetlu dosadašnje prakse i potreba daljnjeg razvitka smatramo takvo normiranje nedovoljnim. Ponajprije, treba navesti sve a ne samo neke vrste organskih arhivskih cjelina, i to navesti ih izrično, već u uvodnim-načelnim odredbama, a zbog istih razloga što smo ih naveli za srodna pitanja u prethodnim točkama. Uz to, neke od tih arhivskih cjelina, naročito nacionalna arhivska cje-

lina, imaju takvo značenje na praktično-političkom planu, posebno u složenim državama kao što je SFRJ, da ih treba i u načelnim i u posebnim odredbama Zakona što egzaktnije i pornije normativno fiksirati. Razmotrimo redom te organske arhivske cjeline.

Nacionalna arhivska cjelina. Ona predstavlja sveukupnost arhivske građe koja je nastala i dalje nastaje u životu i povijesnom razvitku jednog naroda na njegovu teritoriju. Zajedno s ostalim spomeničkim blagom tvori nacionalni spomenički fondus. Neotuđivo je pravo svake nacije da taj fondus posjeduje, čuva, štiti i koristi za svoje znanstvene, kulturne i ostale društvene potrebe. Uz ostalo, on posvjedočuje naciji njenu povijesnu egzistenciju i njena prava. Razumljiva je stoga i najveća osjetljivost svake nacije prema svim pitanjima čuvanja tog fondusa i poštivanja njegova integriteta sa strane drugih nacija i međunarodnih subjekata. Ovo poštivanje je stoga jedan od temelja suvremenog međunarodnog reda i korektnih međunarodnih odnosa. Dosljedno tome, takvo je poštivanje i u složenim — višenacionalnim državama jedan od imperativa, temelja i izraza korektnih međunacionalnih odnosa, pa ono mora biti ne samo precizno normirano u odgovarajućim zakonima, već mora biti osigurano i ustavnim načelima takvih složenih državnih zajednica.

U postojećem ustavu SR Hrvatske, kao i u prijedlozima ustavnih amandmana, što su na javnoj diskusiji do 1. XI 1971, ovom pitanju nije posvećena odgovarajuća pažnja. Stoga u prvom redu ističemo potrebu, da se to u konačnom tekstu ustavnih amandmana svakako obuhvati. Dakako da stvarni efekat takvih ustavnih odredbi u samom ustavu SR Hrvatske ne bi bio potpun, kada ne bi i ostale članice jugoslavenske federacije unijele u svoje ustave analogne odredbe, te kada se ne bi odgovarajućim saveznom, ustavnim i zakonskim, odredbama, pravilno riješilo pitanje spomeničkog blaga što ga čuvaju ustanove ili organi same federacije.

S arhivskog gledišta naročito je važno i stalno aktualno ovo pitanje spomeničke građe kod organa i ustanova federacije, jer, kako znamo, arhivska građa je nastajala i dalje stalno nastaje također i radom organa federacije. Na toj građi interesirane su sve članice federacije. Prema tome u sklopu sadašnje ustavne reforme i revizije saveznog zakonodavstva treba pitanje takve građe pravilno riješiti. Postojeća rješenja i postojeće faktično stanje, ne mogu nikako zadovoljiti. Ponajmanje mogu zadovoljiti SR Hrvatsku, jer je s njena područja poslije 1945. god., a ponešto i ranije, odneseno dosta arhivske građe u Beograd za potrebe saveznih organa, pa se i danas nalazi kod njih, ili su je ti organi, dijelom, predali saveznom arhivskim institucijama. Ne može biti dvojbe o tome, da se ova građa mora vratiti SR Hrvatskoj, pa da se tako i na djelu покаže poštivanje nacionalne arhivske cjeline koja pripada SR Hrvatskoj.

U cjelini uzevši treba pravilno riješiti sudbinu kako arhivske građe koja se sada nalazi kod saveznih organa, ustanova i arhivskih institucija, tako i arhivske građe koja i dalje nastaje radom organa federacije. Prije svega: treba točno zakonski precizirati koja arhivska građa i iz kojeg razdoblja ostaje kod organa federacije ili se povjerava na čuvanje saveznom arhivskim institucijama, i koje su to institucije; nadalje, u organima upravljanja tih arhivskih institucija moraju biti zastupani i pred-

stavnicima republičkih arhivskih službi, i, konačno, kadrovski sastav tih institucija mora odražavati činjenicu da su to ustanove federacije. Sve smo ove zahtjeve i formalno iznijeli pred Narodnu skupštinu SFRJ, još prošle godine, kad je započela revizija saveznog arhivskog zakonodavstva¹²

U revidiranom saveznom arhivskom zakonodavstvu treba posebnu pažnju pokloniti preciziranju objekta zaštite. Formulacija iz čl. 2. postojećeg Zakona o Arhivu Jugoslavije, naime, sadrži dijelom nejasnoće, a djelomice preširoko zahvata. Ona govori o »arhivskoj građi od posebnog interesa za federaciju«, a da se zatim nigdje i ništa ne kaže o sudbini one građe, koja je nastala radom organa federacije, i koja je također arhivska, ali nije »od posebnog interesa za federaciju«! S druge strane, u istom cit. čl. 2. riječ je i o arhivskoj građi »društveno-pravnih lica i pojedinaca čija je djelatnost od opšte — jugoslavenskog interesa«, što je opet preširoka i neodređena formulacija, pružajući mogućnost samovoljnog postupka i zahvatanja u arhivsku građu koja predstavlja bitni sastavni dio neke nacionalne — republičke arhivske cjeline. Težište je na reviziji citiranog Zakona o Arhivu Jugoslavije, jer u njemu jest i mora biti sedes materiae za arhivsku građu nastalu radom svih organa i ustanova federacije, pa, logički, s njegovim revidiranim tekstom treba uskladiti i posebne zakonske propise koji u bilo kojoj mjeri govore o istoj građi, kao što su propisi o: Diplomatskom arhivu SFRJ; Arhivu za radnički pokret SFRJ; Arhivskom odjeljenju Vojnoistorijskog instituta; Jugoslavenskoj kinoteci; Muzeju revolucije naroda Jugoslavije i sl.

Ukratko, novim ustavnim i zakonskim propisima treba svestrano i potpuno osigurati poštivanje i očuvanje integriteta nacionalne arhivske cjeline. Ponovimo: isto vrijedi za cjelokupan nacionalni spomenički fondus, jer je spomenuta arhivska cjelina njegov nerazdvojni dio.

Regionalne arhivske cjeline. Naglasimo odmah: one su bitni sastavni dijelovi nacionalne arhivske cjeline tj. njene potpunosti. Pogotovo to vrijedi baš u nas, za naš društveno-politički sistem, toliko karakterističan po tendencijama decentralizacije, a usporedo kako proces njene primjene traje i napreduje, to sve više raste sadržajna vrijednost regionalne arhivske građe. Ta građa postaje sve vredniji i sve više nezamjenjiv dio nacionalne arhivske cjeline. Dodamo li tome nastojanje naše socijalističke zajednice oko svestranog razvitka svih regija, to je nesumnjivo da potpunost nacionalne dokumentacione baze, pa u njenu sklopu i potpunost regionalne arhivske cjeline, dobiva sve više na praktičnom značenju za spomenuti razvitak. Sve to znači da i princip regionalne arhivske cjeline mora de lege ferenda tj. u revidiranom Zakonu o zaštiti arhivske građe i arhivima biti neposrednije, određenije i potpunije normiran, nego li je bio u starom Zakonu. Naravno, pretpostavka takovog temeljitijeg i striktnijeg normiranja jest: stabilnost granica arhivskih regija. No, praksa je pokazala, da u tom pogledu nema u arhivskoj službi SR Hrvatske (sa sveukupno 12 arhivskih regija) nekih značajnijih otvorenih i neriješenih problema.

¹² Posebna radna grupa započela je tim radom 14. V 1970. Do ožujka 1971. god. završen je rad na Općem zakonu o arhivskoj građi i Zakonu o Arhivskom savjetu Jugoslavije. Bila je započeta i diskusija o Zakonu o Arhivu Jugoslavije, ali do danas (konac mjeseca listopada 1971. god.) nije nastavljena!??

Organske cjeline pojedinačnih arhivskih fondova i zbirki. Obrazlagati ovaj princip suvišno je, jer je on u arhivističkoj teoriji i praksi dovoljno obrađen i poznat. Kakvi se problemi javljaju kod njegove praktične primjene, te što bi s tim u vezi trebalo učiniti i razraditi u okviru revizije zakonodavstva, o tome je sve bitnije već rečeno pod t. 1 ove rasprave, pa ne treba ovdje ponavljati. Međutim, neke momente treba ipak naglasiti. U prvom redu treba podsjetiti na izvanrednu važnost onih praktičnih aspekata što govore za poštivanje principa arhivskih cjelina, a koje smo sumirali uvodno ovoj t. 4. Nadalje, mi moramo insistirati da se postupa lege artis i kada je riječ o arhivskoj građi, a ne samo kad su u pitanju druge vrste spomeničkog blaga. Stručni arhivski principi moraju biti mjerodavni, a ne činjenično stanje koje proizlazi iz slabosti službi zaštite spomeničkog blaga. Napokon, ako je razgraničenje djelatnosti između arhivskih ustanova s jedne strane, te muzeja, biblioteka i srodnih ustanova s druge strane, ostalo uglavnom neriješeno u praksi, to nikako ne znači da ćemo tu slabost odgovarajućih službi sada sankcionirati u revidiranom zakonodavstvu. Takvom zakonodavstvu može i mora biti cilj da ukloni slabosti, da ubrza rješenja, a ne da čak normira kompromise proizašle iz slabosti, ili tendencija nestručnosti i svaštartva. Uz konkretnija normativna rješenja Zakon dakako može predvidjeti i mjere putem društvenog dogovora interesiranih službi zaštite i njihovih ustanova, no, u svakom slučaju mjere *obaveznog* društvenog dogovora. To znači mjere koje će osigurati, da se ne ponovi situacija nastala poslije god. 1960. kada je tadašnji Savjet za kulturu i nauku NRH proglasio kriterije razgraničenja djelatnosti između arhiva, muzeja, biblioteka i srodnih ustanova, i to kriterije koje su *sporazumno* utvrdile interesirane ustanove i stručna udruženja, ali ih ostale ustanove, osim arhiva, uglavnom nisu primjenjivale. Njihove tendencije i želje, da i dalje čuvaju i sabiru arhivsku građu neodržive su prije svega iz stručnih razloga. Naime, arhivska struka, arhivistička stručnost, predstavlja posebnu stručnu oblast, kao što su to i muzejska i bibliotekarska, a nije i ne može biti tek jedan dio muzejske ili bibliotekarske stručnosti. To vrijedi kako za pojedinca stručnjaka, tako i za pojedine specijalizirane stručne ustanove. Svaštartstvo je nespojivo sa suvremenim potrebama sve veće specijalizacije i racionalizacije stručnih i naučnih ustanova. To je imperativ i suvremene hrvatske znanosti i kulture, a svijest o tome, uz malo dobre volje, mora nas dovesti do optimalnijih rješenja nego što je postojeće faktičko stanje. Revizija zakonodavstva ne bi ispunila jednu od svojih bitnih zadaća, kada takav razvitak ne bi ne samo omogućila, već kad ne bi i obavezala interesirane službe i ustanove na sve veću stručnu specijalizaciju i racionalizaciju.

Spomeničke cjeline. Iako se u nas praktički ne javljaju kao čest problem, to nikako ne opravdava vrlo manjkavu razradu komponenata ovog principa u postojećem zakonodavstvu. Obzirom na njihovu sadržajnu kompleksnost, logično bi bilo da njihovo osnovno normiranje sadrži Zakon o zaštiti spomenika kulture, time da predvidi obvezni društveni dogovor onih stručnih ustanova na koje upućuje sadržaj konkretne spomeničke cjeline.

»Zbirke arhivske građe«. Postojeći je Zakon u svojim čl. 13 i 43 donio samo okvirne norme za njih. Tek su u provedbenim propisima precizirani elementi iz kojih proizlazi princip ove vrste arhivske cjeline. U tome je i nedostatak pozitivnog zakonodavstva, jer, kako svaki, tako i ovaj princip mora biti cjelovito i jasno definiran u samom Zakonu. Praksa je naime pokazala, da se mogu pojaviti proizvoljnosti baš oko komponenata što karakteriziraju ovu vrstu arhivske cjeline.

5. Mjesto revidiranog arhivskog zakona

Prvi elemenat koji određuje mjesto revidiranog republičkog Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima proizlazi iz činjenice, da su ustavnim reformom ukinuti svi savezni opći zakoni, pa je, dakle, ukinut i Opći zakon o arhivskoj građi¹³. Nestalo je prema tome one zavisnosti republičkog arhivskog zakonodavstva o načelima cit. Općeg zakona. Isti je slučaj i s »načelima« što ih je donosio Arhivski savjet Jugoslavije¹⁴. Ova nova situacija pogotovo govori u prilog tvrdnji iz naših prethodnih izlaganja, da revidirani republički arhivski zakon mora najpotpunije, temeljito i samostalno, obuhvatiti i razraditi i sva načela arhivskog zakonodavstva, jer će sada takva načela biti sadržana samo i isključivo u *republičkom* arhivskom zakonodavstvu. Kao izuzetak ostaje jedino normiranje imovinsko-pravnih odnosa iz čl. 7 biv. Općeg zakona, kojega će odredbe ostati vjerojatno regulirane u nekom saveznom zakonu¹⁵.

Srodan je slučaj i u pogledu nekih odredaba saveznog Osnovnog zakona o zaštiti spomenika kulture, posebno baš njegovih odredbi iz čl. 12—16, kojima se regulira promet spomenika kulture, dakle i arhivske građe, koja je u građanskom vlasništvu. Jer, vjerojatno će i ove odredbe morati da ostanu regulirane u nekom saveznom zakonu¹⁶.

Ovakav daljnji korak na osamostaljenju republičkog arhivskog zakonodavstva može imati značajne posljedice za daljnji uspješan razvitak arhivske djelatnosti u SRH. Jedan od bitnih preduvjeta takvom razvitku bit će ispunjen, ako ustavna reforma osigura i takvo gospodarsko osamostaljenje SRH, da ona bude u stanju efektivno omogućiti željeni razvitak. Drugi je bitni preduvjet: da to bude i zakonski omogućeno. Potpunost revidiranog Zakona mora biti ogledalo njegove samostalnosti. Iz ovakve osnove proizlaze dva glavna zahtjeva: da se zakonske norme ne ograniče na samo uopćavanje, već da budu što bolje razrađene, što bolje konkretizirane, jer golo uopćavanje ne osigurava njihovu trajnost, nego lako dovodi do njihove neefikasnosti; uz to, da zakonske norme ne ovjekovječe postojeće stanje arhivske djelatnosti, nego da zaista omoguće njen daljnji uspješan razvitak, a prema ciljevima koji su dogovoreni i utvrđeni u nedavno prodiskutiranom dugoročnom programu razvitka arhivske djelatnosti u razdoblju 1971—1985. god. Ovaj pro-

¹³ Vidi čl. 14 Ustavnog zakona za provođenje ustavnih amandmana XX do XLI (»Službeni list SFRJ«, br. 29, Beograd 8. VII 1971).

¹⁴ Isto, čl. 15, pod t. 3, kojom se ukida Zakon o Arhivskom savjetu Jugoslavije.

¹⁵ Bilo je prijedloga da imovinsko-pravna pitanja obuhvati savezni Civilni kodeks, kojega bi trebalo donijeti.

¹⁶ Naime, i ovaj je Osnovni zakon o zaštiti spomenika kulture ukinut odredbom čl. 16 t. 18 citiranog Ustavnog zakona za provođenje ustavnih amandmana XX do XLI (vidi bilješku br. 13).

gram dugoročnog razvitka nismo izradili iz birokratskih pobuda, niti s ciljem da ga odložimo u poveliku zbirku dosada izrađenih elaborata. On mora biti društveno obavezan put akcije. Revidirani Zakon o zaštiti arhivske građe mora biti sazdan na njegovim koncepcijama, te omogućiti njegovu realizaciju. Mi moramo insistirati na ovakvoj arhivskoj i zakonodavnoj politici, a protiv intencija koje vode lutanju krivudavim stazama dnevnog ili maksimalno jednogodišnjeg prakticizma, tog pogubnog zla što nam u pogledu zakonodavstva nameće diletantsku tezu: »unesimo u zakon ono, što sada možemo riješiti«. Pa kad bismo prihvatili to »sada«, čemu onda ikakva revizija zakonodavstva?

Kada smo naglasili činjenicu osamostaljenja republ. arhivskog zakonodavstva to, naravno, nikako ne znači naše dezinteresiranje za problematiku saveznog arhivskog zakonodavstva koje će i dalje postojati sa zadaćom da regulira pitanja arhivske građe što je nastala i dalje nastaje radom organa federacije. Već smo u prethodnom izlaganju iznijeli naš velik i bitan interes za problematiku ove arhivske građe¹⁷. Mislimo, da taj interes mora naći određenog odraza i u republičkom arhivskom zakonodavstvu, te da je i to jedan od elemenata potpunosti novog revidiranog republičkog arhivskog zakonodavstva.

Drugi element koji određuje mjesto revidiranog republičkog zakonodavstva o zaštiti arhivske građe i arhivima proizlazi iz činjenice, da ovo mora biti *temeljni zakon za sve vrste arhivske građe*. Ovakva njegova potpunost, obzirom na vrste građe, mora biti jedna od osnovnih njegovih karakteristika u kompleksu autonomnog republičkog zakonodavstva. Za neke specifične vrste arhivske građe, kojih priroda to traži, a kojih će zaštita biti povjerena specijaliziranim ustanovama, donosit će se, po potrebi, i dodatni specijalni propisi o zaštiti, ali će oni uvijek počivati na normama temeljnog arhivskog zakona, primjenjujući i razrađujući te norme na konkretnu specijalnu arhivsku građu prema njenim stvarnim specifičnostima. Sve relevantne okolnosti za donošenje ovih specijalnih propisa, pa i samo ovlaštenje za njihovo donošenje, moralo bi biti precizirano u temeljnom zakonu tj. u revidiranom republičkom Zakonu o zaštiti arhivske građe i arhivima.

Isto bi moralo vrijediti i za slučajeve, kada bi se morale propisivati dodatne zaštitne mjere, za sve ili za neke vrste arhivske građe.

Temeljni će arhivski zakon, kao i dosada, obuhvatiti također i određene norme o arhivskoj građi u nastajanju. Iskustvo je dovoljno potvrdilo tu potrebu, ali je ukazalo i na neke slabosti u cjelini ove problematike. Naime, svi oni ostali propisi što se odnose na administrativno poslovanje tvoraca spomenute građe — a to je, u praksi, vrlo veliki niz propisa, sadržan u raznim zakonima i normativnim aktima — nisu bili dosada u svim slučajevima, dovoljno potpuni niti razrađeni, ponekad ni dovoljno međusobno usklađeni u svojoj ukupnosti, a nisu bili ni dovoljno organski povezani, niti u potrebnoj mjeri zavisni od normi temeljnog arhivskog zakona o arhivskoj građi u nastajanju. Smatramo da ovdje

¹⁷ Obzirom na interes svih republika i pokrajina za ovo pitanje, treba se nadati da će i savezna administracija i sam Arhiv Jugoslavije pospješiti reviziju Zakona o Arhivu Jugoslavije. Praktične mjere razgraničenja i vraćanja građe u svoje organske cjeline mogu se, uz malo dobre volje, provesti i ne čekajući novi tekst Zakona. Ovakvi bi postupci samo unaprijedili arhivsku službu i potakli opću suradnju među arhivskim ustanovama.

predstoji još mnogo rada i koordinirane akcije, posebno u obradi detalja, pa da postignemo kako što potpuniju i bolju zaštitu arhivske građe u nastajanju, tako i što egzaktnije preciziranje mjesta temeljnog arhivskog zakona u odnosu na normiranje zaštite ove građe. Ako smo i naglasili opsežnost daljnjeg rada u detaljima, to ne znači da i od ustavne reforme i revizije zakonodavstva ne očekujemo potrebna nova rješenja na ovom sektoru arhivske djelatnosti. Lako je, naime, uočiti da je praktično — političko težište ovog problemskog kompleksa u slijedećem: kako sačuvati maksimalni stepen samoodlučivanja tvoraca ove građe, a istovremeno u potpunosti zaštititi i onaj društveni interes što ga odražava norma arhivskog zakona? Oba su interesa temelji našeg ustavnog sustava.

No, ne bismo bili realni ako ne konstatiramo da je dosadašnja praksa češće i simplicirala u svojim rješenjima, a ponekad je u brizi za afirmacijom i unapređenjem samoupravljanja zapostavljala pažnju prema onom društvenom interesu, pa i obrazlažući takav odnos time što da taj interes i nije »toliko važan« kada se radi o arhivskoj građi ili »čak samo« o arhivskoj građi u nastajanju. S pravom očekujemo da će ustavna reforma i revizija zakonodavstva doprinijeti suzbijanju ovakvog vulgarnog prakticizma. Ponovimo i ovdje: svakoj se naciji mora priznati pravo da sačuva dokumentaciju o svojoj povijesnoj egzistenciji i svom povijesnom razvitku; taj krupan društveno-politički interes mora biti svestrano osiguran i poštovan; njemu nije i ne može biti suprotan zrelo shvaćen samoupravni princip, već ga, pravilno provođen, može samo još bolje osigurati. Prema tome: ako tvorcima arhivske građe u nastajanju treba odrediti *zakonske* obaveze o čuvanju te građe¹⁸, to nije i ne može biti okvalificirano kao ograničavanje samoupravnih načela, već je to naprotiv afirmacija i osiguranje jednog od temeljnih samoupravnih prava nacije kao cjeline.

Treći elemenat koji određuje mjesto revidiranog republičkog Zakona o zaštiti arhivske građe i arhivima proizlazi iz njegovog odnosa prema republičkom Zakonu o zaštiti spomenika kulture. Već smo više puta iznijeli i obrazložili naše stavove o ovom pitanju. Stoga ćemo ih samo rezimirati: arhivska služba zaštite jest usporedna, samostalna i ravnopravna konzervatorskoj službi zaštite; njihovi objekti zaštite su jasno diferencirani i razgraničeni; njihove specifičnosti i posebne specijalizacije su apsolutni imperativ suvremene znanosti i svake ozbiljnije teorije i prakse spomeničke zaštite; njihove operative, uključivši i registraciju odgovarajućih spomeničkih fundusa, moraju biti diferencirane i samostalne; dododirna, srodna ili zajednička pitanja politike zaštite, mogu se potpuno uspješno tretirati i rješavati kroz zajedničke sjednice Arhivskog savjeta Hrvatske i Savjeta za zaštitu spomenika kulture SR Hrvatske odnosno njihovih koordinacionih komisija ili drugih tijela, a na takav se zajednički rad mogu obje službe i zakonski obvezati. Svi navedeni momenti, a naročito specifičnosti i posebne specijalnosti ovih dviju službi zaštite, moraju se odraziti u dva posebna, samostalna, zakonska teksta (tj. posebnom Zakonu o zaštiti arhivske građe i arhivima i posebnom Zakonu o zaštiti spomenika kulture), od kojih će svaki sasvim potpuno, u svim

¹⁸ Uz ostalo da im se zakonski propiše donošenje posebnog općeg akta, kojim će regulirati svoje administrativno poslovanje, a naročito i čuvanje onog dokumentarnog materijala, kojega nadležni arhiv proglasi »arhivskom građom u nastajanju«.

detaljima, normirati zaštitu svojih objekata zaštite, vodeći svestrano računa o svim specifičnostima tih objekata.

Današnje činjenično stanje pokazuje, da je, u svojoj cjelini, arhivska služba mnogo potpunije i homogenije organizirana i na čitavom području SRH mnogo efikasnija, nego li je to slučaj s konzervatorskom službom. Ova potonja još uvijek nema ni jednog arhivskog stručnjaka, niti je kroz proteklih 25 godina išta značajnije učinila za zaštitu arhivske građe. Međutim, usprkos tim činjenicama, po postojećem Zakonu o zaštiti spomenika kulture, konzervatorski zavodi vrše registriranje arhivske građe kao spomenika kulture, oni odobravaju i verificiraju konzervatorske zahvate na arhivskoj građi (iako nemaju ni jednog stručnjaka za konzervaciju papira i pergamena), oni vode brigu i o mjerama protiv izvanrednih opasnosti, te su uopće, po spomenutom zakonskom slovu, vrhovni arbitar za cjelokupan spomenički fundus. Svojevrsni je paradoks da u čl. 13 postojećeg republičkog Zakona o zaštiti spomenika kulture, i to u njegovu prečišćenom tekstu iz godine 1967, još uvijek stoji kako službu zaštite vrše zavodi za zaštitu spomenika kulture, a prešućuje se, da takvu službu vrše i arhivske ustanove, i da je vrše samo arhivske ustanove nad onim spomenicima kulture koji su arhivska građa! Ništa manji je i drugi nonsens tj. da po citiranom Zakonu, i baš njegovim čl. 65—69, u Savjetu za zaštitu spomenika kulture SR Hrvatske nema predstavnika arhivske službe!? Već i po tome što su se gorenavedene odredbe pokazale bezživotnima, a posebno baš radi zahtjeva moderne specijalizacije službi zaštite, zaista je očito da se postojeće zakonsko stanje mora revidirati u smislu gorespomenutih načela potpune podjele rada, samostalnosti obiju službi zaštite, i autonomnosti normi za jednu i za drugu službu.

* * *

Odabrali smo raspravljenih pet pitanja jer smatramo, da su to zaista najosnovnija načelna pitanja kojima treba pokloniti prvenstvenu pažnju. Ako za njih izborimo što optimalnija rješenja, nesumnjivo će nam cjelokupni revidirani zakon biti moćan instrument bržeg i uspješnijeg napretka hrvatskog arhivstva. Za daljnji rad na reviziji čini nam se osobito važnim, da rasprave o reviziji zakona teku usporedo s onima o ustavnoj reformi. Ne bude li to tako, može se dogoditi da naknadno pronađena vrlo dobra zakonska rješenja ne budu primjenjiva jer nemaju podloge u prethodno završenoj ustavnoj reformi!

(Nastavit će se)

(Dovršeno 30. X 1971)

Zusammenfassung

DIE REFORM DES GRUNDGESETZES UND DIE REVISION DER ARCHIVGESETZGEBUNG IN SR KROATIEN (I)

Unlängst ist in Jugoslawien die erste Phase der neuen Reform des Grundgesetzes beendet worden. Jetzt vollzieht sich die Reform der Grundgesetze der einzelnen sozialistischen Republiken, die die jugoslawische Föderation bilden. Selbstverständlich verlagen solche Reformen des Grundgesetzes auch eine Revision der gültigen Gesetzgebung, die mit den neuen im Grundgesetz kodifizierten Normen in Einklang gebracht werden muss. Das Gesagte gilt auch für die Archivgesetzgebung und veranlasst den Verfasser, die bevorstehende Revision der Archivgesetzgebung in SR Kroatien als Thema seiner Monographie zu wählen. In der vorliegenden ersten Abhandlung konzentriert der Verfasser seine Erörterungen auf fünf folgende grundsätzliche Fragen:

1) Normative Präzisierung des »Objektes des Schutzes« im Gesetz über Archivalienschutz und Archive. Ob der Fachausdruck »Archivalien« und »Archivalien im Entstehen« angemessen ist? Soll man etwa die Definitionen dieser beiden Begriffe — wenn mit dem jetzigen Gesetztext verglichen — verbessern? Einheitliche Festsetzung der Zuständigkeit und des Verfahrens in Fällen, wenn es gezweifelt oder umstritten wird, ob ein gewisses Dokumentationsmaterial als Archivgut zu klassifizieren ist oder nicht. Eine sachlichere Definition des Bibliothek- und Musseumgutes im Gesetz über die Bibliotheken bzw. die Museen ist notwendig, um diese zwei Kategorien von Kulturdenkmälern gegen das Archivgut schärfer abzugrenzen.

2) Eine planmässige und genauere Angabe des *Zwecks*, welchen der *Archivalienschutz* erfüllt. Die Bestimmungen des gültigen Gesetzes genügen in dieser Hinsicht nicht, so dass ein Vorschlag für eine neue und vollständiger Systematisierung des Archivalienschutzes gegeben wird.

3) Eine ausführlichere Systematisierung der Grundsätze des Archivalienschutzes, die mit den gültigen Gesetzbestimmungen unzureichend formuliert sind. Eine neue und vollständiger Systematisierung, die 16 Grundsätze des Archivalienschutzes umfasst, wird vorgeschlagen.

4) Organische Ganzen als Erscheinungsform des Archivgutes und der Zwang, schon in den grundsätzlichen Preambeln und Gesetznormen ihre vollständiger Definition zu geben; prinzipielle und praktische Gründe dafür. Ihre Systematisierung: nationales Archivganze; regionale Archivganzen; einzelne Bestände und Sammlungen als Ganzen; »Denkmäler als Ganzen« und Ganzen des Archivgutes in Sonderarchiven.

5) Stellung und Bedeutung des revidierten Archivgesetzes. Einfluss der Verselbständigung der Mitglieder der jugoslawischen Föderation, die — laut der neuen Reform des Grundgesetzes — ganz selbständig die legislative Funktion im Bereich der Wissenschaft und der Kultur ausüben, d. h. auch ihr Archivwesen regulieren. Das revidierte Gesetz muss das weitere erfolgreiche Gedeihen des Archivwesens in SR Kroatien ermöglichen, mit Rücksicht auf das Programm seiner langfristigen Entwicklung. Es wird verlangt, dass das revidierte Gesetz Normen für alle Arten des Archivgutes enthalte, welche später als Grundlage für alle spezielle Vorschriften, die sich für gewisse Arten des Archivgutes als nötig erweisen werden, dienen könnte. Das Archivgesetz muss im Verhältnis zum Gesetz über Denkmalschutz vollständig und autonom sein.

Der Verfasser wird seine Erörterungen in weiteren zu erscheinenden Abhandlungen fortsetzen.